

*Христинченко Н. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У НАУКОВІЙ СФЕРІ

Анотація. У статті надано авторське визначення поняття адміністративних процедур у науковій сфері, охарактеризовано їх основні види.

Ключові слова: адміністративна процедура, наука, управлінська діяльність.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційної політики важливу роль у процесі наукової діяльності відіграють адміністративні процедури, що забезпечують ефективне функціонування суб'єктів управління, належний рівень роботи всіх державних інституцій, що безпосередньо чи опосередковано реалізують державну політику в цій сфері.

Стан наукового дослідження. Слід відзначити, що адміністративні процедури були і залишаються предметом наукового інтересу провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: В.Б. Авер'янова, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, О.М. Бандурки, Є.Ф. Демського, О.С. Лагоди, О.І. Миколенка, Е.В. Талапіної, В.П. Тимошука, В.К. Шкарупи та інших. Проте на сьогодні не достатньо дослідженим є питання щодо адміністративних процедур у науковій сфері.

Мета статті полягає у формулюванні авторського поняття адміністративних процедур у науковій сфері, а також характеристики та класифікації їх основних видів.

Виклад основного матеріалу. Ми вважаємо, під поняттям адміністративних процедур у науковій сфері доречно розуміти здійснення різного роду нормотворчої, установчої, реєстраційної, контрольно-наглядової, заохочувальної, атестаційної, організаційної та інших видів діяльності у сфері науки, що на рівні закону чи підзаконного нормативно-правового акту забезпечується державною підтримкою та закінчується прийняттям відповідного загального чи індивідуального правового припису.

Питанням, що потребує розгляду, є визначення видів адміністративних процедур. В юридичній літературі зазначено, що, залежно від предмета діяльності (виду провадження) органів публічної адміністрації у взаємовідносинах із приватними особами (від мети, яка досягається їх застосуванням), функціональні адміністративні процедури можуть бути класифіковані на: 1) правонаділяючі; 2) пов'язані із забезпеченням виконання громадянами та юридичними особами своїх обов'язків; 3) ліцензійно-дозвільні; 4) реєстраційні; 5) контрольно-наглядові; 6) державно-заохочувальні. Саме така класифікація адміністративних процедур у сфері адміністративно-процедурних проваджень суб'єктів публічного адміністрування є найбільш поширеною в сучасній адміністративно-правовій доктрині [1, с. 38]. Досить обгрунтовану класифікацію адміністративних процедур надають Ю.А. Тихомиров, Е.В. Талапіна: а) організаційні (розподіл обов'язків, регламент взаємовідносин); б) прийняття рішень (правових актів, усних рішень); в) використання інформації (документообіг, інформаційне обслуговування); г) вирішення функціональних завдань (економічних, фінансових); д) делегування повноважень; е) вчинення юридичних дій (ліцензування та ін); ж) проведення координації тощо.

При цьому Ю.А. Тихомиров та Е.В. Талапіна говорять про те, що процедури бажано застосовувати комплексно – у цьому

випадку забезпечується їх гнучке поєднання [2, с. 3]. Розглянувши та проаналізувавши наукові погляди щодо видів адміністративних процедур, слід зробити висновок, що, зважаючи на їх значну кількість, у юридичній літературі немає єдиного підходу їх кваліфікації. Така ситуація, на нашу думку, пов'язана з тим, що в кожній галузі права та в окремих суспільних відносинах визначаються притаманні адміністративні процедури. Так, наприклад, для органів виконавчої та законодавчої влади пріоритетними є такі адміністративні процедури, як управлінські, контрольні, державно-заохочувальні. Для органів внутрішніх справ пріоритетними є реєстраційні, дозвільні, контрольно-наглядові, процедури в справах про адміністративні правопорушення тощо. На основі аналізу зазначених вище адміністративних процедур, вважаємо за необхідне виділити такі їх види саме в науковій сфері: 1) управлінські; 2) реєстраційні; 3) установчі; 4) заохочувальні; 5) атестаційні.

Управлінські адміністративні процедури є одними із найбільш важливих та необхідних у науковій сфері, адже вони виражають волю в тому чи іншому управлінському рішенні, що приймається уповноваженим на те органом влади, який здійснює реалізацію державної політики в зазначеній сфері. Тобто вони вказують на певний порядок управління, яким чином посадова особа наукової установи чи інший орган має діяти для того, щоб його діяльність була законною та відповідала встановленим нормативно-правовим приписам. Як приклад, можна навести акти вищих органів державної влади, а саме Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, інших міністерств та відомств, окремі накази та розпорядження керівника наукової чи науково-дослідної установи, що виражається в прийнятті окремого рішення загального чи індивідуального характеру.

Прикладом управлінських адміністративних процедур є положення, відповідно до яких визначаються пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України; забезпечується розроблення і виконання державних цільових науково-технічних програм; затверджуються в межах своєї компетенції державні цільові науково-технічні програми відповідно до визначених Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки; визначення порядку формування та використання фондів для науково-технічної діяльності тощо.

Крім того, управлінськими адміністративними процедурами також визначається порядок здійснення певних процедурних питань, а саме призначення на посаду, заснування, реорганізація чи ліквідація центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Індивідуальним актом у сфері управлінських процедур можна вважати наказ про призначення особи на відповідну посаду в науковій чи науково-дослідній установі, захист здобувачем дисертації та отримання наукового ступеня кандидата наук, проходження конкретним працівником атестації, заохочення особи чи притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо.

Реєстрація – акт офіційного визнання законності відповідних дій, який служить цілям забезпечення законності здійснюваних у сфері державного управління певних дій, які мають значний публічно-правовий інтерес, і одночасно цілям гарантування прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також різного роду недержавних утворень [3, с. 398]. У свою чергу, державна реєстрація – це акт офіційного визнання законності існування певних матеріальних об'єктів та юридичних фактів [4, с. 137]. Відповідно до норм чинного законодавства до реєструючих адміністративних процедур належить державна реєстрація наукових та науково-дослідних установ, тобто порядок вчинення органами державної влади дій щодо виникнення нових юридичних осіб чи їх окремих територіальних підрозділів та наданням їм статусу самостійного суб'єкта права, можливості участі в науковій та науково-дослідній діяльності на рівні з іншими легітимними суб'єктами права.

Роль реєстраційних процедур є досить суттєвою, адже суб'єкт права наділяється власною правосуб'єктністю, можливістю вступати в різноманітні суспільні відносини, приймати в межах своєї компетенції управлінські рішення, видавати індивідуальні акти державного управління та вирішувати питання, що безпосередньо їх стосуються. До реєстраційних процедур у науковій сфері можна віднести реєстрації на базі наукової установи власних органів управління, власних нормативно-правових актів, що приймаються такими органами управління, можливість приймати власні управлінські рішення та оформлювати їх у відповідні правові акти.

Досить вдало з приводу значення реєстраційних адміністративних процедур висловився А.Б. Агапов, який наголосив на тому, що метою державної реєстрації є наділення заявника повноваженнями юридичної особи або власника [5, с. 91–92]. Критикуючи цю позицію, О.В. Кузьменко зазначає, що відповідно до вищенаведеного твердження зміст реєстрації зводиться до надання певним суб'єктам статусу організації, що має право від свого імені брати участь у цивільному обороті та судових суперечках, або ж до офіційного визнання права суб'єкта на володіння, розпорядження і користування певними видами майна та плодів інтелектуальної праці. На думку науковця, обґрунтованість цього твердження сумнівна вже хоча б з огляду на те, що позиції попередніх авторів, незважаючи на свою відчутну неповноту, все ж є справедливими стосовно тих об'єктів реєстрації, про які в них зазначається. Адже той факт, що державній реєстрації підлягають нормативні акти та різні види діяльності, заперечень викликати не повинен [6, с. 83].

На сьогодні реєстрація наукової установи регламентована окремим нормативно-правовим актом, а саме Положенням про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави від 23 квітня 2001 р. № 380. Цим правовим актом визначається робота Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, – це перелік науково-дослідних, науково-технічних установ усіх форм власності та вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації усіх форм власності, діяльність яких має важливе значення для розвитку науки, економіки і виробництва. Визначається процедура включення наукових установ усіх форм власності, вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації усіх форм власності до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. До Реєстру включаються наукові установи і навчальні заклади, основною діяльністю яких є наукова, науково-технічна, науково-педагогічна діяльність, що відповідають певним вимогам та мають важливе значення для розвитку науки, економіки і виробництва. Включення до Реєстру здійснює Міністерство освіти і науки України [7].

Реєстраційні адміністративні процедури є досить важливіми в науковій діяльності, адже за допомогою них здійснюється безпосереднє закріплення результатів наукової діяльності, тобто вони визначають порядок набуття права власності на наукові здобутки вчених. Так, відповідно до ст. 458 Цивільного кодексу України, автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється в порядку, встановленому законом [8]. Наразі не прийнято спеціалізованого закону, який би в повному обсязі здійснював захист права на наукове відкриття та встановлював процедуру набуття права власності на наукове відкриття. У 2010 р. певні спроби робились. Так, на розгляд Верховної Ради України вносився проект Закону України «Про охорону прав на наукові відкриття», в якому визначався порядок надання правової охорони науковим відкриттям. Проте цей законопроект так і не було прийнято.

Наступним видом адміністративних процедур є заохочувальні. Варто погодитися із позицією Д.А. Козачук, яка зазначає, що вагома роль заохочувальних адміністративних процедур у різних сферах державного управління продиктована необхідністю стимулювання поліпшення досягнень та суспільно-корисних дій, причому не тільки щодо безпосередньо не підпорядкованих суб'єктів, але й всередині системи органів державного управління. Варто зазначити, що суб'єктами заохочувальних адміністративних процедур можуть виступати і колективи людей, як організаційно оформлені (юридичні особи), так і не оформлені (які представляють частину кадрового штату певного організаційно оформленого суб'єкта), а також іноземці та особи без громадянства [9, с. 215].

Під заохочувальними процедурами у сфері публічної служби М.Я. Масленніков розглядає механізм застосування заходів заохочення до публічних службовців, який характеризується позитивними моментами з морально-психологічної сторони і спрямовується на найбільш всебічний розвиток професійних якостей особистості кожного публічного службовця, пов'язаний із самостійною, ініціативною діяльністю та службовою активністю [10, с. 22]. Застосування заохочувальних процедур прямо регламентовано Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність», а саме встановлюється, що науковий працівник має право на іменні та інші стипендії, а також премії, що встановлюються державою, юридичними та фізичними особами; на об'єктивну оцінку своєї діяльності та отримання матеріальної винагороди відповідно до кваліфікації, наукових результатів, якості та складності виконуваної роботи, а також одержання доходу чи іншої винагороди від реалізації наукового або науково-прикладного результату своєї діяльності (ст. 6) [11].

До атестуючих адміністративних процедур у науковій літературі відносять у перш за все атестацію наукових працівників. Під атестацією педагогічних та науково-педагогічних працівників Л.Ф. Купіна розуміє форму визначення відповідності працівника займаній посаді, відповідно до якого атестація педагогічних та науково-педагогічних працівників – це сукупність заходів, спрямованих на встановлення, перевірку та підтвердження рівня кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників з метою покращення найбільш раціонального використання працівників та підвищення ефективності їх праці [12, с. 6].

Проведення атестацій наукових працівників і наукових установ передбачено в Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Ст. 11 вищенаведеного закону передбачено державну атестацію наукових установ. Визначено, що з метою оцінки ефективності діяльності наукових установ, відповідності одержуваних ними результатів державним нау-

ково-технічним пріоритетам та завданням науково-технічного розвитку, а також з метою визначення необхідності надання їм підтримки держави не менше одного разу на п'ять років проводиться державна атестація наукових установ у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Державній атестації підлягають наукові установи усіх форм власності, що внесені або претендують на внесення до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави [13]. Атестації підлягають наукові працівники, посади яких включені до посад наукових працівників державних наукових установ, організацій та посад науково-педагогічних працівників державних вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації, перебування на яких дає право на одержання пенсії та грошової допомоги при виході на пенсію відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».

Проведення атестацій здійснюється в чітко регламентованій законом процедурі, що встановлюється на рівні підзаконного нормативно-правового акту, яким на сьогодні є Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.01.2013 № 48 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, яким встановлюється процесуальних порядок проведення атестації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [14].

Висновок. Отже, варто зазначити, що адміністративні процедури в науковій сфері є досить важливим елементом для організації належної роботи кожного уповноваженого суб'єкта, метою реалізації яких є дотримання посадовими особами процедури прийняття відповідних управлінських рішень, забезпечення необхідної послідовності у своїх діях, підвищення ефективності публічної влади.

Література:

1. Беркутова О.С. Адміністративно-процедурные производства в сфере исполнительной власти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / О.С. Беркутова. – М., 2005. – 205 с.
2. Тихомиров Ю.А., Талапіна Е.В. Адміністративні процедури і право / Ю.А. Тихомиров, Е.В. Талапіна // Журнал російського права. – 2002. – № 4. – С. 3–13.
3. Административное право / под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М., 2000. – 728 с.
4. Лазарев И.М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14

«Административное право, финансовое право, информационное право» / И.М. Лазарев. – М., 2002. – 199 с.

5. Агапов А.Б. Учебник административного права / А.Б. Агапов. – М. : Городец, 1999. – 558 с.
6. Кузьменко О.В. Природа реєстраційних проваджень / О.В. Кузьменко // Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право». – 2009. – № 1 (2). – С. 81–87.
7. Положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави від 23.04.2001 № 380 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 17. – Ст. 751.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
9. Козачук Д.А. Заохочувальні процедури на публічній службі / Д.А. Козачук // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 61. – С. 211–217.
10. Масленников М.Я. Административно-юрисдикционный процесс: понятие и соотношение с иными видами процессуально-правовой деятельности / М.Я. Масленников // Государство и право. – 2001. – № 2. – С. 18–23.
11. Про наукову та науково-технічну діяльність від 13.12.1991 № 1977–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
12. Купіна Л.Ф. Правове регулювання атестації педагогічних та науково-педагогічних працівників в Україні : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Л.Ф. Купіна. – Х., 2008. – 20 с.
13. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 № 1977–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
14. Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : Наказ Міністерства освіти та науки України від 24.01.2013 № 48 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 28. – Ст. 984.

Христинченко Н. П. Види адміністративних процедур в науковій сфері

Анотація. В статтю дано авторське определение поняття адміністративних процедур в науковій сфері, охарактеризовані їх основні види.

Ключевые слова: административная процедура, наука, управленческая деятельность.

Н. П. Христинченко. Types of administrative procedures in the field of science

Summary. The article provided the author's definition of administrative procedures in the field of science, described their main views.

Key words: administrative procedure, science, management activity.